

ALEGERILE PARLAMENTARE DIN ANUL 1906 ÎN COMITATUL ARAD

În evoluția internă a statului austro-ungar se remarcă, după alegerile parlamentare din 1905, persistența unor stări de încordare politică datorate atât disputelor dintre Partidul Liberal și coaliția opoziționistă a celorlalte partide, cât și dintre Budapesta și Viena. Dezideratele opoziției, legate de Banca Națională Ungară și de limba de comandă a trupelor recrutate din partea ungară a imperiului, puneau în pericol coeziunea statului dualist. În fața acestor amenințări împăratul se pronunță în favoarea introducerii votului universal. Această reformă însemna pătrunderea în parlament a unui număr mare de deputați ai naționalităților, fapt ce periclita monopolul politic deținut de către partidele maghiare. Nesoluționarea situației politice de criză din Ungaria îl determină pe împărat să decidă organizarea unor noi alegeri pentru parlament, în lunile aprilie și mai ale anului 1906.

Odată cu noua campanie electorală, Partidul Național Român a reluat acțiunile de informare a corpului electoral cu privire la obiectivele partidului, necesitățile organizatorice, procedura și condițiile de desfășurare a alegerilor¹. În conținutul discursului electoral se remarcă introducerea și dezbaterea amplă a dezideratului votului universal, temă prea puțin abordată la alegerile precedente, cu toate că programul adoptat la Sibiu, la 10 ianuarie 1905, prevedea la punctul 6: „Legea electorală pe baza sufragiului universal și arondarea cercurilor cu număr egal al alegătorilor, votare secretă în sediile notariale”².

Problema votului universal a fost o preocupare constantă a partidelor naționaliste și a social-democrației ungare la începutul secolului al XX-lea. Corupția electorală, cumpărarea de voturi, intimidarea au devenit operațiuni de rutină des întâlnite în ultimul sfert al secolului al XIX-lea. Partidul Liberal și burocrația s-au contopit într-o puternică mașină electorală ce a dominat viața politică ungară. Aproximativ 140 din cele 150 de circumscripții electorale, locuite în majoritate de români, sârbi și slovaci, au devenit locuri sigure în parlament pentru politicienii liberali³. În contextul vieții politice tulburi din Ungaria, marcată pe perioada cabinetelor Géza Fejérváry și Wekerle Sándor de disensiunile partidelor maghiare și neînțelegerile dintre Viena și Budapesta, se ajunge la o mediatizare amplă a problemei votului universal. Românii devin foarte interesați de schimbarea sistemului electoral prin introducerea votului universal, egal și secret, deoarece din cele 92 de cercuri electorale din Ardeal, Banat și Ungaria, românii erau majoritari în 45, însă dispozițiile legii electorale și practicile ilegale îi împiedicau să-și aleagă deputați în concordanță cu numărul lor⁴.

Apelurile lansate alegătorilor, în numele Clubului parlamentar al naționalităților și de către conducerea P.N.R., aduceau lămuriri cu privire la această revendicare:

„Peste câteva zile oamenii își vor da votul de la care va atârna fericirea lor. Dieta nouă are să aducă legea, pe care au cerut-o deputații noștri, dar n-au voit să ni-o dea cei de la putere. Acum Majestatea Sa Regele a zis că vrea o lege din care să înțeleagă, că oare care sunt dorințele poporului. Legea prin care să poată ști într-adevăr care sunt dorințele, suferințele unui popor, are să dea poporului înainte de toate dreptul de a fi el stăpân pe soarta lui. Acest drept, această putere numai prin votul universal se poate câștiga [...]. Vot universal adevărat numai aceia ne vor da care l-au cerut și înainte de aceasta, deputații naționali”⁵.

Alegerea unui număr cât mai mare de deputați naționaliști și introducerea votului universal erau văzute, de către comentatorii Partidului Național, drept imperative de care depindea reformarea sistemului social-politic al statului ungar:

¹ Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale, fond *Aurel Cosma*, dosar nr. 142, f. 22.

² Liviu Maior, *Mișcarea națională românească din Transilvania 1900-1914*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, p. 100.

³ *Ibidem*, p. 97.

⁴ *Ibidem*, p. 98.

⁵ *Tribuna*, nr. 65, din 7/20 aprilie 1906, p. 1.

„Ce va urma din votul universal? Deputații aleși de către popor, vor avea grijă de popor, dacă vor voi să fie aleși și vor aduce legi prin care cetățeanul, țăranul, își va ști apăra interesele sale. Aceste interese se pot apăra prin legi care vor da drept nemărginit de a ține adunări, de a înființa societăți și reuniuni, de a putea vorbi și scrie liberi oricând și oriunde [...]. Se vor aduce legi, care vor stabili timpul maximal de lucru și plata minimală [...]. Se vor îngriji legile de a asigura traiul lucrărilor în vreme de neputință. Prin votul universal se va ajunge, că roada lucrului va fi bucuria tuturor. Se va șterge uzura și se va ieftini împrumutul, se va aduce legea dării progresive și scutirea de dare pentru cei sărmani. Numai o dietă aleasă pe baza votului universal secret, nemărginit se va îngriji de creșterea adevărată a poporului prin școli de tot felul, prin biblioteci gratuite și prin prelegeri. Se vor aduce astfel legi care vor apăra interesele tuturor înaintea legii, prin faptul că legea va lucra în cinste”⁶.

Preconizatul vot universal și noile alegeri sunt puse în relație directă cu dorința împăratului Francisc Josif de a realiza reformarea sistemului politic ungar. Implicarea suveranului în aceste demersuri a contribuit la o potențare a sentimentului dinastic în rândul populației românești. Conducerea Partidului Național încurajează sensibilitatea proimperială a alegătorilor, în speranța dobândirii unor beneficii de factură electorală. De aceea campania propagandistă desfășurată în presă leagă reintrarea în activitatea parlamentară de voința împăratului de a aduce binele supușilor săi. Trimiterea deputaților naționaliști în parlament s-a făcut pentru ca „după dorința inimii lor să vorbească către Domnitorul țării, gloriosul împărat și rege Francisc Josif I, anume, împreună să hotărască câtă să fie darea, câtă să fie cătănia, cum să se împartă veniturile țării, ce drepturi să se dea poporului; asupra păcii, asupra războiului”⁷.

Doleanțele adevărate ale poporului nu au putut fi însă aduse la cunoștința suveranului din cauza ostilității deputaților majoritari și, ca urmare, „Maiestatea Sa, neputându-se înțelege cu ei, i-a trimis acasă și a rânduit să facă alte alegeri și să i se trimită alți bărbați cu care să se poată înțelege. Așa am ajuns noi la alegerile de astăzi”⁸. Se oferea în felul acesta românilor o nouă oportunitate de a contribui la o mai bună reprezentare în organismul legislativ prin deputați care să fie „os din oasele noastre și sânge din sângele nostru, ca să facă bună mărturisire de dorințele noastre la treptele Tronului și la fața de masă a sfatului țării”⁹. Francisc Josif este cel care aduce perspectiva suprimării sistemului electoral discriminatoriu prin extinderea dreptului de vot asupra tuturor bărbaților:

„Așa în Austria Maiestatea Sa și-a dat învoirea să se dea votul pentru toți fără nici o restrângere. Și acolo în scurtă vreme va fi votată legea votului pentru toți. Acum e rândul la noi, căci Maiestatea Sa este învoit ca și la noi să se facă noua lege pentru alegerile dietale prin care să se dea drepturi mai largi poporului”¹⁰.

Structura acestui gen de discurs plasa împăratul la originea prefacerilor care urmau să se producă. Personaj carismatic, cu autoritate reală asupra supușilor, Francisc Josif este plasat în postura de agent de influență pus în slujba intereselor electorale ale Partidului Național. Atașamentul și încrederea românilor în împărat ofereau perspectiva sprijinirii măsurilor inițiate de către curtea imperială. Prin invocarea suveranului și a ideii că acesta se află în spatele viitoarei reforme electorale și a deciziei de alegere a unui nou parlament, se miza pe forța de penetrare și mobilizare a sentimentului dinastic la nivelul maselor.

Venind în prelungirea opțiunilor propagandiste adoptate la alegerile trecute, regăsim și în anul 1906 poezii mobilizatoare, ale căror autori anonimi surprind tema votului universal, dar și pericolul corupției electorale:

⁶ *Ibidem*, p. 2.

⁷ *Ibidem*, nr. 66, din 8/21 aprilie 1906, p. 1.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

Către alegătorii români

„Vă strâng mâna, iubiți frați	Omul cel cu suflet drept	Ei fac jertfe pentru voi
Vă rog să mă ascultați:	Aibă duhul bun în piept	Să ne scape de nevoi.
Înălțatul împărat	Cu Iuda nu se-n frățească	Cine cu ei nu votează
Regele încoronat	Arginții lui nu-i primească	E o oaie de gălbează
În țară poruncă a dat	La dracu ce stă la pândă	Nu-i vrednic să se numească
Că-i de ales deputat	Sufletul pe bani nu-și vândă	Fiu în oastea românească.
După atâta zăbavă	Că-i păcatul cel mai mare	Fraților, românilor
Să fie ceva ispravă	Să-ți dai sufletul vânzare	Vă faceți vulturi în zbor
O lege dreaptă să facă	Omul care bani primește	Lepădați ce e străin
La țărănime să placă	Pentru vot păcătuiește	Țineți la neamul român
Ca să avem fiecare	Cel ce cu bani te plătește	Deputați să fie dar
Dreptul cel de votizare	Dreptul tău nu-l părtinește.	Cu program național
Așadar uniți să fim	Cine vrea la altul rău	Că suntem prea mult hrăniți
Dacă vrem să biruim	Nu-i ajute Dumnezeu	De ocoși «Coaliți»
Pe străini să nu votăm	Iar cine vrea dreptate	Care vreau binele lor
Tot români să ridicăm	Să aibă de bine parte.	Iar nu drepturi la popor
Că aceea știu de rost	Românii, mult am răbdat	Cel ce neamul nu-și iubește
Până acum ei au spus	De străini am ascultat	Face treburi mișelește
Plânse nostru acolo sus.	Dară acum nu mai vrem	Hulit de lume să fie
Să grijiți dar fraților	Dreptul nostru să le dăm	Că nu-i om de omenie
Nu credeți străinilor	Am făcut destul păcat	Cine are conștiință
Care multe vă mințesc	În tot timpul cât le-am dat.	Cu suflet curat lucreze
Și pe mulți îi amăgesc	Avem români învățați	Numai cu român voteze” ¹¹ .
Vă îmbie și cu bani	Dar trebuie ascultați	
Prin agenții șarlatani	Și aleși de deputați	

Apelul *Către alegătorii români*, înfățișează dezideratul votului universal ca o expresie a voinței imperiale. Dorința împăratului-rege de a acorda drept de vot țăranilor, se plia pe mentalitatea tradițională românească ca o dovadă a grijii pe care monarhul o avea pentru români. Sentimentul dinastic și încrederea populației în rolul monarhului de protector și promotor al aspirațiilor social-politice ale românilor sunt valorificate în scop electoral de către conducerea Partidului Național.

Văzut ca o putere sacră, inviolabilă și infailibilă, împăratul devine acum inițiatorul unei reforme salutare menite să ofere speranța unor zile mai bune. Țăranii sunt solicitați să devină mandatarii proiectelor suveranului și să sprijine realizarea preconizatei legi prin trimiterea în parlament a unui cât mai mare număr de deputați, adepți ai ideii votului universal. Se face apel la conștiința moral-politică a alegătorilor pentru ca la urnă faptele acestora să fie în concordanță cu ideea de bine, un bine ce putea fi adus prin intermediul deputaților Partidului Național. Electoratul este supus unui efort de discernământ, prin care factori intuitivi și gânduri amalgamate de factură religioasă și politică determină sprijinirea grupării naționaliste și reținere de la calea unei acțiuni nedemne, imorale, favorabile taberei politice adverse.

Mesajul versificat adresat alegătorilor români atinge registrul afectiv al sensibilității colective, proiectând într-o imagine negativă perceperea adversarilor politici, asimilați străinilor. Acești străini sunt mincinoși și amăgitori, total dezinteresați de starea precară a poporului. De aceea frustrările și resentimentele acumulate în rândul electoratului sunt utilizate pentru a genera disocierea față de străini, respingerea amăgirilor propagandiste și a materialelor vehiculate de către aceștia. Acceptarea de bani în schimbul favorurilor electorale nu este înfățișată ca un delict supus sancțiunii normativelor legale, ci ca un gest ce intra sub incidența justiției divine. Mita electorală este comparată arginților lui Iuda, acceptarea banilor este un păcat, o faptă potrivnică voinței divine, potrivnică binelui, șansei de fericire și bunăstare. Coruperea cu bani apare ca o manifestare a ispitei satanice, alegătorul păcătuiește față de Dumnezeu și națiune, își vinde sufletul și votul,

¹¹ *Ibidem*, p. 3.

punându-se în slujba forței răului, reprezentată de străini. Consecința păcatului politic săvârșit prin nesocotirea unei juste alegeri era blamul și renegarea venită dinspre propria comunitate, riscul nenorocirilor și al neșansei în viață¹².

Dacă la alegerile din anul 1905 propaganda electorală cerea cu precădere preoților și învățătorilor sprijinul în promovarea candidaților, în anul 1906 remarcăm o diversificare a acestui gen de apeluri și către alte categorii de populație. Tinerimea universitară română, aflată la studii în Cluj, Oradea, Budapesta, Viena, este solicitată să renunțe la cursuri pe perioada campaniei electorale pentru a veni în teritoriu și a-și utiliza abilitățile de comunicare în rândul corpului de alegători: „Căci dacă masa alegătorilor români vede fețe frumoase românești, aude glasul inteligent al fiilor cu știință și cultură, dacă această masă observă că și românii au bărbați care cu legea în mână dau piept cu brutalitățile jandarmilor sau cu volniciile slujbașilor omnipotenți, atunci trezesc spiritele, potențează bărbăția, dispare lașitatea, rândurile răzlețe se încheagă și ca un val puternic răzbat piedicile dușmanilor”¹³.

Pentru susținerea demersurilor politico-electorale se cere ajutor din partea femeilor, segment important de populație care însă nu beneficiază de drepturi politice. Considerată a avea în familie un rol hotărâtor în perpetuarea limbii și culturii române, în conservarea tradițiilor și a sentimentului național, femeia-mamă română este percepută ca un factor ce poate influența opțiunile politice ale membrilor de familie cu drept de vot, precum și desfășurarea în ansamblu a alegerilor:

„Ne adresăm către mama română care își crește copii în duh românesc și care îl învață pe copilul său să rostească cele dintâi dulci cuvinte românești. Ne adresăm către ea rugând-o să intervină atunci când în aceste clipe de primejdie, momelile poței de stăpânire și ale corupțiunii ar căuta să abată și să clătească pe câte un român slab de înger de la credința națională, ducându-l spre calea păcatului național. În aceste clipe de primejdie româna trebuie să-și puie toată căldura duioasă pentru a duce lupta națională în fața slăbiciunii becnice”¹⁴.

Autoritățile electorale, respectiv comisia pentru alegeri a comitatului Arad, decid ca dată a desfășurării scrutinului electoral ziua de 30 aprilie, în toate circumscripțiile comitatului. Aceeași comisie a numit și președinții comisiilor de votare: Kokas Josef (Chișineu), Kállay Gyula (Boroșineu), Román István (Iosășel), Czédly Károly (Șiria), Bécsi Deszö (Radna), Török Geza (Sântana), Hantho Jenő (Pecica)¹⁵.

Pentru comitatul Arad, lista candidaților P.N.R. a fost finalizată în urma întrunirii fruntașilor partidului din 11 aprilie 1906. Au fost desemnați 7 candidați, dintre care 5 erau avocați, un profesor și un ziarist: N. Oncu (Iosășel), Ioan Suciu (Boroșineu), Ștefan Cicio-Pop (Șiria), Iustin Marșieu (Sântana), Aurel Novac (Pecica), Vasile Goldiș (Radna), Ioan Rusu Șirianu (Chișineu)¹⁶. În perspectiva alegerilor, candidații demarează campania electorală în cercurile aferente fiecăruia, organizând adunări în mediul rural, unde, cu sprijinul corpului de învățători și preoți, se urmărește sensibilizarea electoratului preponderent țăranesc.

În cercul Chișineu, Ioan Rusu Șirianu desfășoară sistematic, la fel în 1905, întruniri electorale în localitățile preponderent românești. Întâlnirile cu alegătorii încep în 14 aprilie la Chișineu; urmează adunarea de la Șepreuș din 15 aprilie, când organizatorii au reușit să reunească în jurul lui Rusu-Șirianu un număr de 3.000 de participanți; în 17 aprilie au loc adunări la Talpoș, Vădas, și reuniunea fruntașilor partidului de la Chișineu; în 18 aprilie Ioan Rusu Șirianu este prezent în Mișca, Pilu și Vărșand; în 22 aprilie se întâlnește cu alegătorii din Sinte Mică, Zărând,

¹² Simona Nicoară, *Națiunea modernă, mituri, simboluri, ideologii*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2002, p. 207-215; **Toader Nicoară**, *op. cit.*, p. 340-360; Nicolae Mladin, *Teologia morală ortodoxă*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1979, p. 220-235, 384-441.

¹³ *Tribuna*, nr. 64, din 6/19 aprilie 1906, p. 1.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 65, din 7/20 aprilie 1906, p. 1.

¹⁵ *Ibidem*, p. 3.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 63, din 1/14 aprilie 1906, p. 1.

Cintei, Nădab; joi 26 aprilie au loc mitinguri electorale la Sinteia Mare și Socodor, iar în 27 aprilie, la Vădas și Talpoș, Șirianu se întâlnește pentru a doua oară cu alegătorii¹⁷.

Cu prilejul acestor demersuri electorale, Ioan Rusu Șirianu a fost sprijinit de un nucleu de susținători compus din avocații Mihai Veliciu¹⁸, C. Ardelean, G. Popovici, preoții C. Ursuț, Iosif Vuculescu (Șepreuș), Emil Popovici (Sinteia Mică), Aurel Iancu (Zărand), Iustin Iancu (Cintei), D. Muscan (Nădab), Aurel Varga, Aurel Popa (Socodor), Mihaș (Sinteia Mare), Laurențiu, Crainicu (Nădab), Raț, Petrovici (Pilu), Avram, T. Pinter (Mișca), Marchiș (Vădas), Popovici (Talpoș), protopopul G. Târziu (Chereluș), învățătorii L. Opreanu, Rufu (Zărand), Buștea, Crișan (Socodor), Costa, Buzilă (Sinteia Mare), D. Boar (Nădab), primarii Ioan Memetea (Chișineu), Ardelean (Socodor), învățătorul Ștefan Leucuța (Pilu), preotul V. Pantoș (Vârșand), juristul Adrian Popescu, agronomul N. Popescu (Nădab), economii Nistor Flueraș, Toader Siniteanu, Dimitrie Blidar, Vasile Ardelean (Zărand) ș.a.¹⁹.

În tabăra adversă, contracandidatul Partidului Național, avocatul kossuthist Lázár Zorand, încearcă să pună bazele unei organizații locale solide, menită să aducă o sporire a șanselor de succes ale partidului. În acest scop, la Chișineu, în cadrul unei ședințe festive prezidate de către Králitz Gyula, Benedek Árpád, Lázár Zorand, Barabás Béla și contele Károly Gyula, se constituie filiala locală. Inițial, Lázár Zorand ezită în a accepta candidatura, motiv pentru care partidul vehiculează numele lui Lengyel Sándor din Târnova. Într-un final, nominalizarea îi este acordată lui Lázár Zorand. El își lansează candidatura în 22 aprilie 1906, cu prilejul unei adunări desfășurate la Primăria Chișineu. Au fost prezenți pentru susținerea sa noul comite al Aradului, contele Károly Gyula, și fostul candidat liberal, Csukay Gyula. Sprijinit de primari și notari comunali, Lázár Zorand își desfășoară campania electorală în localitățile cu populație preponderent maghiară, dar și în Socodor (29 aprilie) în speranța acapărării de voturi ce îi puteau fi decisive în adjudecarea victoriei²⁰. În zonele majoritar românești, în favoarea lui Lázár Zorand au acționat mai ales administratorii domeniului arhiducelui Josif și contelui Wenkheim, alături de unii notari comunali. A fost consemnată și tentativa candidatului maghiar de a-și face propagandă în mod direct printre alegătorii români. La Nădab încercarea sa de a ține un discurs a atras însă ilaritatea țăranilor români prezenți, din cauza dificultăților de exprimare în limba română²¹.

Pentru P.N.R. succesul în acest cerc se anunță a fi unul dificil, în condițiile în care raportul voturilor era doar ușor favorabil alegătorilor români. Tabelul următor oferă imaginea numerică a distribuției electoratului pe etnie, din fiecare localitate în parte²²:

Nr. crt.	Localitatea	Alegători români	Alegători maghiari
1.	Socodor	340	60
2.	Nădab	120	-
3.	Cintei	104	-
4.	Zărand	155	-
5.	Chereluș	75	-
6.	Pilu	100	-
7.	Sinteia Mică	25	35
8.	Vârșand	80	35
9.	Sinteia Mare	100	-

¹⁷ *Ibidem*, nr. 64, din 6/19 aprilie 1906, p. 23; nr. 65, din 7/20 aprilie 1906, p. 3; nr. 70, din 13/16 aprilie 1906, p. 2.

¹⁸ Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale, Muzeul Județean Arad, *Aradul în lupta pentru eliberare socială și națională*, Arad, 1980, vol. II, p. 178-179.

¹⁹ *Tribuna*, nr. 65, din 7/20 aprilie 1906, p. 3; nr. 66, din 8/21 aprilie 1905, p. 2, 3; nr. 70, din 13/26 aprilie 1906, p. 2; nr. 71, din 15/22 aprilie 1906, p. 1; nr. 76, din 22 aprilie/5 mai 1906, p. 3.

²⁰ *Arady Közlöny*, nr. 102, din 29 aprilie 1906, p. 12.

²¹ *Tribuna*, supliment nr. 9, 1906, p. 2; nr. 66, din 8/21 aprilie 1906, p. 2; nr. 70, din 13/26 aprilie 1906, p. 2; nr. 71, din 15/28 aprilie 1906, p. 3.

²² *Ibidem*, nr. 71 din 15/28 aprilie 1906, p. 3.

10.	Șepreș	105	30
11.	Talpoș	90	16
12.	Chișineu	34	88
13.	Vădas	12	90
14.	Pădureni	12	110
15.	Țipari	-	199
16.	Satu Nou	-	74
17.	Zerind	-	97
18.	Zerindu Mic	-	20
19.	Iermata	-	77
20.	Adea	-	83
21.	Mișca	55	-
	Total alegători	1407	1014

Atenția lui Ioan Rusu Șirianu și a apropiaților săi a fost îndreptată asupra comunei Socodor, localitate ce asigura aproximativ 1/3 din totalul votanților Partidului Național. Totuși, un număr considerabil de alegători români, proveniți din Socodor, acordaseră voturile lor partidelor maghiare la alegerile precedente. Pentru a se diminua eventualele prejudecii de acest gen, au fost lansate apeluri locuitorilor comunei cerându-li-se să aibă o atitudine favorabilă candidatului naționalist:

„Iar Socodorul, cu români bogați și luminați, cu bărbați luptători, încercați, nu poate să meargă decât sub steag național. Care dintre socodorenii să nu știe că Lázár Zorand face parte din partidul dușmănos față de români? [...] Nu e deci de crezut să se afle români, nici în Socodor, nici în alt sat care să voteze cu Lázár Zorand, dând ei acestuia dreptul și putința să lupte în dietă pentru ca românii să fie scurtați chiar în drepturile de până acum, în loc să mai câștige ceva!”²³.

Scrutinul, desfășurat în 30 aprilie 1906, a adus victoria grupării kossuthiste, scorul electoral realizat fiind de 1.083 de voturi primite de Lázár Zorand, față de 1.042 de voturi obținute de către Ioan Rusu Șirianu²⁴.

Acest insucces al Partidului Național Român are la bază o serie de cauze, de mai mică sau mai mare importanță, dar care în ansamblul lor au contribuit la obținerea avantajului necesar adjudecării mandatului de deputat de către Lázár Zorand. Presiunile administrației și ale forțelor de ordine au fost factori care au acționat în defavoarea Partidului Național. Pentru a asigura, conform legii, ordinea și siguranța alegerilor, administrația a concentrat în cercul Chișineu trei companii de infanteriști și una de honvezi. Aceste efective sunt cele mai numeroase, dacă ținem seama că la Sântana a fost adusă doar o companie de infanteriști, la Pecica o companie de infanterie și 30 de jandarmi, la Iosășel a fost mobilizată o companie de infanterie și 50 de jandarmi, la Boroșineu o companie de husari și una de infanterie, în timp ce la Radna efectivele militarizate însumau o companie de infanterie și 20 de jandarmi²⁵.

Deși Chișineul nu constituia o zonă cu probleme din punct de vedere al asigurării ordinii și liniștii alegerilor, aceste trupe au fost masate pentru a fi folosite ca forță de descurajare și intimidare a alegătorilor. Acestui raționament i se încadrează evenimentele desfășurate în seara zilei de 29 aprilie, când, la Socodor, jandarmii îl arestează sub o acuzație de provocări la adresa maghiarilor pe Ioan Otavă, personaj cunoscut ca fiind unul dintre susținătorii locali ai Partidului Național. De asemenea sunt căutați pentru a fi arestați sub același pretext fruntașii Junc și Iosif Berar. Acțiunile jandarmeriei urmăreau intimidarea și dezorganizarea alegătorilor naționaliști din Socodor, obiectiv atins, ținând seama de faptul că din 230 de alegători care-și declaraseră inițial sprijinul în favoarea lui Ioan Rusu Șirianu, au reușit să-și exprime votul doar 202 de alegători²⁶.

²³ *Ibidem*, p. 1.

²⁴ *Arady Közlöny*, nr. 104, din 1 mai 1906, p. 5; *Tribuna*, nr. 76, din 22 aprilie/5 mai 1906, p. 3.

²⁵ *Tribuna*, nr. 73, din 17/30 aprilie 1906, p. 3.

²⁶ *Ibidem*, nr. 75, din 20 aprilie/3 mai 1906, p. 2.

Derutarea alegătorilor s-a realizat și prin focurile de armă trase de forțele de ordine în 30 aprilie la Chișineu. Faptul a favorizat zvonul utilizării armamentului împotriva populației, conjunctură care a contribuit la intimidarea anumitor alegători²⁷.

Trebuia remarcat și faptul că președintele alegerii, Kokas Josef, a decis ca localitățile cu electorat maghiar majoritar să voteze cu precădere printre primele. La comisia I, satele puternic românești ca Zărand, Cinte, Nădab, iar la comisia II, Vârșand, Pilu, Șepreuș, au fost plasate la capătul listei de ordine. Stratagema urmărea să asigure un ascendent moral alegătorilor maghiari, al căror candidat instalat la conducere rămânea cu avantaj de voturi pe parcursul derulării unei bune părți a procesului de votare²⁸. Începutul votării a fost favorabil lui Ioan Rusu Șirianu, care în jurul orelor 10 avea 240 de voturi, față de 130 ale lui Lázár Zorand. A urmat preluarea conducerii de către candidatul maghiar, care la ora 14 beneficia de 682 de voturi, față de 291 ale oponentului său, la orele 16 scorul electoral era de 920 Lázár Zorand și 640 Ioan Rusu Șirianu, pentru ca la închiderea alegerilor Lázár Zorand să aibă 1.083 voturi, iar Ioan Rusu Șirianu 1.042²⁹.

La succesul înregistrat de Lázár Zorand³⁰ și-au adus aportul membrii de etnie română ai administrației locale. Demersurile persuasive desfășurate la Socodor de notarul George Varga a determinat pierderea unor voturi de către partidul naționalist în favoarea taberei adverse. Din Cinte, Iacob Ilună, Ioan Păcurar, Mihai Șuteu, Ioan Popa, Vasile Dudaș, Ilie Someșan, Ilie Șerban, Pascu Riviș, Pavel Boer, Ion Pop, George și Gavrilă Henegar, Petru Popa, Nicolae Dan, Gavrilă Barzu, Ion Păcurar, Ion Păcurar Pițiguș, George Șuteu, Ion Popa Nuțu, Ion Blaga, Ion Popa Boc, George Olariu, Ion Panta, Ion Ilună Toader, Onuț Ilună, alături de notarul comunal Guiu, au acordat voturile candidatului Lázár Zorand³¹. Opțiunea promaghiară a unor alegători români s-a datorat raporturilor clientelare sau de subordonare existente față de administrația comitatului și nobilimea locală, dar și sumelor de bani oferite în schimbul voturilor. S-a apreciat cu acest prilej că numărul alegătorilor români, care și-au tranzacționat voturile în acest mod, a fost de 140³².

Strategia electorală a Partidului Național în cercul Boroșineu a urmărit realizarea contactului cu alegătorii, prin intermediul întrunirilor organizate de către Ioan Suciu în satele și comunele circumscripției. Programul acestor acțiuni a cuprins, începând cu 13 aprilie, adunări în localitățile Șicula, Gurba, Apateu; în 16 aprilie, 3.000 de persoane participă la mitingul de la Boroșineu (Ineu); în 19 aprilie, Suciu se întâlnește cu alegătorii din Seleuș; la Doncen, Buhani, Dezna, Rănușa, Moneasa mitingurile se desfășoară în 22 aprilie; urmează adunările de la Minead, Ignești, Neagra, Nădălbăști, Susani, Prunișor din 23 aprilie; în 24 aprilie agenda electorală a Partidului Național a cuprins localitățile Sebiș, Bârsa, Hodiș, Cuied; în 25 aprilie au fost programate mitinguri la Nicolae Bălcescu, Berindia, Cociuba, Sălăjeni, Laz; în 27 aprilie, Suciu este prezent în Bocsig, Mănerău, Răpsig, Voivodeni, Albești; în 28 aprilie, la Moroda, Mocrea; în 29 aprilie, miniturneele electorale iau sfârșit cu localitățile Cermei, Somoșcheș, Berechuiu, Apateu³³. La materializarea acestui efort organizatoric de anvergură, Ioan Suciu a fost ajutat de avocații Teodor Burdan (Boroșineu) și Aurel Grodza, învățătorii Silviu R. Ganea (Hodiș), T. Rafila (Dezna), preoții Avram Giurgiu (Hodiș), T. Micluța (Bocsig), primarul Mican Nicolae (Bocsig), țăranii Mânerean Antonie și Alexandru, Bulzan Iulian, Polc Teodor (Bocsig), Herbei Nicolae, Voica Ioan, Oana Nicolae (Hodiș), Aurel Borleas (Bocsig)³⁴.

²⁷ *Ibidem*, nr. 74, din 18 aprilie/1 mai 1906, p. 2.

²⁸ *Ibidem*, nr. 73, din 17/30 aprilie 1906, p. 3.

²⁹ *Ibidem*, nr. 74, din 18 aprilie/1 mai 1906, p. 2.

³⁰ Fabro Henrik, Ujlaki József, *Országgyűlési almanach 1906-1911*, Budapest, 1906, p. 156-165.

³¹ *Tribuna*, nr. 75, din 20 aprilie/3 mai 1906, p. 2; nr. 81, din 29 aprilie/12 mai 1906, p. 1; nr. 86, din 6/19 mai 1906, p. 4-5; nr. 87, din 7/20 mai 1906, p. 2.

³² *Ibidem*, nr. 74, din 18 aprilie/1 mai 1906, p. 2.

³³ *Arady Közlöny*, nr. 102, din 29 aprilie 1906, p. 12; *Tribuna*, nr. 64, din 6/19 aprilie 1906, p. 2; nr. 67, din 9/22 aprilie 1906, p. 2.

³⁴ *Tribuna*, nr. 71, din 15/28 aprilie 1906, p. 3; nr. 82, din 30 aprilie/13 mai 1906, p. 2.

La scrutinul din 30 aprilie, Ioan Suciuc s-a aflat în competiție pentru mandatul de deputat cu baronul Solymossy Lajos³⁵. Rezultatul scrutinului a dat câștig de cauză candidatului Partidului Național, el obținând 1.014 voturi, față de 857 înregistrate de către Solymossy³⁶. Reușita lui Ioan Suciuc³⁷ nu a fost una facilă. Deși din cei 2.149 de alegători³⁸ trei sferturi constituiau electoratul de etnie română, rezultatul final a fost relativ strâns. Candidatul maghiar, posesor al unei averi estimate la 30 de milioane de florini, a folosit resurse materiale și umane considerabile pentru a-și apropia victoria. Forțele de ordine din circumscripție au acționat în favoarea sa. La Moroda, jandarmii au obstrucționat contactul lui Ioan Suciuc cu alegătorii³⁹. Un alt abuz s-a produs în casa avocatului Teodor Burdan. Aici s-au reunit 10 alegători pentru a subscrie la cererea de înregistrare a candidaturii lui Ioan Suciuc. Jandarmii intervin în forță și îi alungă pe respectivii susținători, împiedicând în felul acesta, pentru moment, întocmirea petiției de susținere a candidatului național. La scorul electoral bun realizat de baronul Solymossy a contribuit și electoratul român. Au fost oferite în jur de 30 de coroane pentru un vot, cheltuielile materiale suportate de candidatul maghiar în campania electorală fiind estimate la 87.000 de florini⁴⁰. Casa lui Teodor Burdan s-a aflat în centrul altei agresiuni, când unul din partizanii baronului Solymossy, un anume Vukuleszku, unge cu păcură fațada locuinței liderului naționalist încercând să o incendieze⁴¹.

Cercul Iosășel a fost circumscripția în care Partidul Național Român l-a avut ca și candidat pe Nicolae Oncu⁴². Campania electorală a fost începută prin seria deplasărilor făcute în satele și comunele cercului: în 17 aprilie vizitează Iosășelul și Vârfurile; în 18 aprilie este prezent în Vidra, Măgulicea, Lazuri, Aciuța; în 21 aprilie ajunge la Ociu, Ocișor; la Hălmașiu, în 22 aprilie, 2.000 de locuitori au fost prezenți la întâlnirea cu Nicolae Oncu; în 27 aprilie deplasările din teritoriu iau sfârșit cu localitățile Buteni, Almaș și Dieci⁴³.

Buna organizare a acestor întruniri electorale a permis desfășurarea lor într-un climat de efervescență națională. Alături de prezidiul adunărilor compus din candidat, avocați, prelați și învățători, care aveau sarcina să atragă atenția și să electrizeze auditoriul, o prezență constantă a acestor reuniuni o constituiau în acest cerc grupurile de coriști. George Roșca, Ioan Sima, Nicolae Faur, Ioan Neamț, Ioan Cotoi⁴⁴, sunt câțiva dintre cei care contribuiau la o mai bună antrenare a participanților în atmosfera electorală. Repertoriul corurilor cuprindea cântece patriotice, cum ar fi *Hora unirii*, și cântece dedicate candidatului, cum este cazul *Horei de la Iosășel*:

„Veste naltă, veste mare Ne-au adus rază de soare, Și se duce zboară-n valuri Peste văi și peste dealuri.	Și la dietă vrea s-aleagă, Fală la națiunea-ntreagă. Pe Oncu au ridicat Să le fie candidat	Frați români, sus cu credință Să-l scoatem la biruință. Deputatul nost să fie, Domnul la mulți ani să-l ție!
Din Hălmașiu-Zimbru-Buteni Pân-la Zelgiș, Păiușeni, Toți Românii adevărați Își dau mâna lor de frați.	Oncu falnicu bărbat Să le fie deputat. Oncu brav fiu din popor Sfat la neam și ajutor	Văzduhul să clocotească De strigarea românească Vivat Oncu! Să trăiască! Steagul lui să izbândească” ⁴⁵ .
Vreau s-arate-n lumea mare Că-s cu simț curat și tare,	Inimă caldă curată Minte mare luminată.	

³⁵ *Arady Közlöny*, nr. 103, din 30 aprilie 1906, p. 3; nr. 105, din 3 mai 1906, p. 9-10; nr. 106, din 4 mai 1906, p. 10.

³⁶ *Ibidem*, nr. 104, din 1 mai 1906, p. 4.

³⁷ Fabro Henrik, Ujlaki József, *op. cit.*, p. 219.

³⁸ Stelian Mândruț, *Mișcarea națională și activitatea parlamentară a deputaților Partidului Național Român din Transilvania între anii 1905-1910*, Oradea, Fundația Celor Trei Crișuri, p. 94.

³⁹ *Tribuna*, nr. 73, din 17/30 aprilie 1906, p. 3.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 82, din 30 aprilie/13 mai 1906, p. 2-3.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 74, din 18 aprilie/1 mai 1906, p. 2.

⁴² *Arady Közlöny*, nr. 92, din 18 aprilie 1906, p. 7.

⁴³ *Tribuna*, nr. 64, din 6/19 aprilie 1906, p. 3; nr. 67, din 9/22 aprilie 1906, p. 2; nr. 70, din 13/26 aprilie 1906, p. 3; nr. 75, din 20 aprilie/3 mai 1906, p. 3.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 92, din 14/27 mai 1906, p. 3.

⁴⁵ *Ibidem*, nr. 66, din 8/21 aprilie 1906, p. 3-4.

S-a realizat o deosebită activizare a electoratului din circumscripție, fapt reflectat în rezultatul deosebit înregistrat de Nicolae Oncu. El a întrunit 2.014 voturi, față de contracandidatul său, fostul deputat George Sombati, care a obținut 163 de voturi⁴⁶. Opțiunea pronațională exprimată de alegătorii Iosășelului, în 30 aprilie, a fost determinată de implicarea în campania de promovare a candidatului a unui număr mare de susținători, proveniți din diferite sfere sociale și profesionale. Un grup distinct, prin numărul mare al membrilor, a fost format de primarii localităților din cercul Iosășel. Spre deosebire de alte circumscripții arădene, în care prezența primarilor alături de candidații Partidului Național a fost una firavă, la Iosășel, marea majoritate a primarilor a fost favorabilă lui Nicolae Oncu, primarii asumându-și chiar rolul de agenți electorali ai P.N.R.: Petru Dușan (Poenari), Petru Betea (Târnăvița), Teodor Lucaci (Vășdoci), George Vasile (Tărmure), primarul Șandru (Ionești), Andor Petrișor (Vidra), George Motica (Leștioara), Teodor Mihut (Groși), Ioan Șostea (Pleșcuța), Ioan Neamț (Rostoci), Teodor Mogoș (Dumbrava), Ioan Căprar (Gura Văii), Mihai Faur (Iosășel)⁴⁷. Numeroși avocați, preoți și învățători s-au implicat în campania electorală, contribuind prin eforturile lor la victoria candidatului naționalist: avocații Aurel Grodza, Cornel Iancu, Teodor Papp, Nițu Robu, George Popa, Ioan Robu, Sever Ispravnic, protopopii Ioan Georgia și C. Lazăr, preotul Traian Magier (Iosășel), epitropii Ilie Sirea și Ioan Olariu, diaconul Enea Joldea (Anciuța), învățătorii Cornel Novac (Almaș), Ilie Cristea (Luncșoara) și alții⁴⁸.

S-a remarcat climatul de entuziasm regăsit în rândul alegătorilor prezenți în jurul secției de votare. Atmosfera optimistă și sentimentele de bucurie ale celor sosiți la Iosășel pentru a vota au fost surprinse în poezia *Hora alegerii din Iosășel*, compusă de Petru Irhaș, din Hălmagiu, la 3 mai 1906:

„Cine e român în lume?
E român fălos pe nume;
Și dovezi dă-n lume mare
Că-i cu simț curat și tare!
Vivat, Oncu să trăiască,
Nația să înflorească!

Lupta noastră cu credință
Cu lauri de biruință
Ni-a dat azi, cu vie fală
Flamura națională!
Vivat, Oncu să trăiască,
Legea-n Dietă ne-ntărească!

A sosit ziua dreptății
Sus cu steagul libertății!
Să-l purtăm toți în unire
Frați români de o simțire.
Vivat, Oncu să trăiască,
Libertatea să-nflorească.

În amurg de seară lină,
Cântă tabăra română,
Cântă și se-nveselește
Tot văzduhul clocotește!

Căci Cristos a înviat
C-a nviat adevărat
A-nviat întru mărire
Dup-o lungă pătimire.

Astfel și românul, Doamne!
După zeci de negre toamne,
Ca străin în a lui țară
A-nviat spre viață iară.

Deșteptat la nouă viață
Ca stejarul din verdeață
Acum cântă și serbează,
Căci virtutea-i triumfează!

În amurg de seară lină,
Cântă tabăra română,
Cântă și se-nveselește,
Tot văzduhul clocotește!

Glasuri mii de bucurie
Sună-n hore cu mândrie,
Las să sune mii și mii,
Trageți hora măi copii!

Căci din zori și până-n seară
Toți românii brav luptară:
Votând Brusturii cu toții,
Ce mergeau mândrii ca Moșii!

Și din ochi, cei grănițeri
Votau ca niște boieri,
Și horeau drag Hălmașenii
Văzând cum votau Butenii!

Cei din vale de la Criș,
De la Zimbru, Revetiș,
De la Ciuciu, de la Lungșoara
Toți la urnă s-adunară;

Cătu-i cercul din Buteni
Pân-la ceia Hălmașeni,
Veneau cete după cete
Și votau cu mare sete.

Și votau din Hălmașel
Toți cei din Iosășel;
Toți asud în fruntea lor
Dascăl, preot drept păstor;

⁴⁶ *Aradsky Közlöny*, nr. 103, din 30 aprilie 1906, p. 9; nr. 104, din 1 mai 1906, p. 4; *Tribuna*, nr. 75, din 20 aprilie/3 mai 1906, p. 3.

⁴⁷ *Tribuna*, nr. 92, din 14/27 mai 1906, p. 3.

⁴⁸ *Ibidem*, nr. 64, din 6/19 aprilie 1906, p. 3; nr. 67, din 9/22 aprilie 1906, p. 2; nr. 70, din 13/26 aprilie 1906, p. 3; nr. 92, din 14/27 mai 1906, p. 3.

Toți strigau ca să trăiască
Flamura cea românească,
Dr. Oncu din Arad,
Căci purtau creangă de brad.

Iar Szombati adversar,
Se trezi cu mult amar:

Cu o sută șasăzeci,
Șasăzeci de voturi săci!
Oastea lui micuță foarte,
Se împrăștie departe.
Numai tabăra română,
Rămâne pe steag stăpână.

Numai steagul național
Fâlfâie prea triumfal!
Și alesul ei bărbat
Dr. Oncu deputat!”⁴⁹.

Opțiunea lansării lui Nicolae Oncu în lupta electorală parlamentară s-a dovedit a fi una inspirată, dată fiind popularitatea pe care o avea în rândul românilor arădeni. Născut în 1843 la Rișca, lângă Țebea, în comitatul Zărandului (astăzi în județul Alba), Oncu urmează școala primară la Țebea, iar studiile secundare le face la Beiuș, Lugoj și Oradea. Cu sprijinul academicianului Iosif Hodoș, „Fundatia Transilvania” din București îi acordă o bursă de studii la Universitatea din Viena, unde studiază dreptul. Devine membru al societății culturale „România Jună” din Viena, stabilind relații de prietenie cu Ioan Slavici și Mihai Eminescu. Studiile în drept le finalizează în Belgia, la Universitatea din Bruxelles. Se stabilește în Arad, unde urmează stagiatura în avocatură, deschizându-și apoi propria cancelarie avocațială. În anul 1884, Ioan Popovici Desseanu, lider politic local al P.N.R., susținut de episcopul Ioan Mețianu și aderenții săi personali, fuzionează cu partidul maghiar guvernamental. Nemulțumirile generate de această fuzionare efemeră au determinat afirmarea unei grupări intransigente a tineretului din Arad. Erau tinerii avocați Nicolae Oncu, Aurel Suci, Mihai Veliciu, Gheorghe Lazăr, Vasile Pop, medicul G. Vuia, protopopul George Popovici, profesorii seminariști Vasile Mangra, Atanasie Tuducescu și Roman Ciorogariu. Ei vor influența și vor decide în continuare evoluția Partidului Național în comitatul Arad, parcurs politic în care Nicolae Oncu a avut o poziție marcantă. În anul 1877 se înființează la Arad institutul de credit și economii „Victoria”, avându-l ca director pe Nicolae Oncu. Banca se angajează pe drumul scoaterii populației de sub monopolul băncilor străine și începe să joace treptat un rol de seamă în ridicarea nivelului de bunăstare al românilor arădeni. Fondator al *Tribunii poporului* (1897) și membru în congregația comitatului Arad, Nicolae Oncu a fost personalitatea ce s-a aflat la originea prefacerilor economice, culturale și politice cunoscute de românii arădeni la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX⁵⁰.

Ștefan Cicio-Pop a fost candidat P.N.R. în cercul Șiria. Campania electorală desfășurată în teritoriul circumscripției a cuprins deplasări făcute în localitățile Șiria (14 aprilie), Chirechiu (20 aprilie), Covăsânț (21 aprilie), Pâncota, Agriș (22 aprilie), Tauți, Nădaș (23 aprilie), Târnova, Șilindia (24 aprilie)⁵¹.

În cursa electorală era angrenat, pentru același obiectiv, și kossuthistul Gabányi Miklos⁵². El beneficiază de sprijinul unor mari proprietari funciari din zonă, ca prințul Sulkovszky, baronii Bohuş și Soimosi. Ei promit țăranilor, care se angajează să voteze cu Gabányi, arendarea de pământuri la prețuri modice sau chiar gratuit. Funcționarii locali sunt de asemenea în favoarea candidatului kossuthist, amenințându-i pe țăranii cu represalii în cazul în care refuză să se subordoneze recomandărilor.

Gabányi realizează și el o serie de întruniri în localitățile din cercul Șiriei. Succesul acestor deplasări și contacte cu alegătorii a fost unul restrâns, el nereușind să obțină adeseori atenția și sprijinul audienței. Adunările de la Covăsânț, Șiria, Măderat și Pâncota sunt perturbate de către țăranii, fapt ce determină intervenția jandarmilor. Țăranii sunt agresați, bătuți și amenințați cu deferirea în fața justiției, sub acuzația de tulburare a liniștii publice⁵³.

La Șiria, în 14 aprilie, Ștefan Cicio-Pop încearcă să-și exprime mesajul electoral într-un mod cât mai penetrant în rândul maselor, motiv pentru care discursurile sale sunt ținute în limba

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 81, din 29 aprilie/12 mai 1906, p. 4.

⁵⁰ Roman Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1926, p. 492-498.

⁵¹ *Tribuna*, nr. 64, din 6/19 aprilie 1906, p. 2; nr. 67, din 9/22 aprilie 1906, p. 3.

⁵² *Arad Közlöny*, nr. 93, din 19 aprilie 1906, p. 5.

⁵³ *Tribuna*, nr. 85, din 4/17 mai 1906, p. 4.

română, dar și în maghiară și germană. Strategia este adoptată și de către candidatul maghiar în cazul alegătorilor români. La Pâncota, în 18 aprilie, Gabányi se adresează alegătorilor utilizându-și restrânsele cunoștințe de limba română, însă reușește să stârnească doar amuzamentul celor prezenți:

„Frace, me rumune pe mine rugat cerkele asta Siria se fii ablegat la voi și io primit și io roaga pe voi se fii cu noi chie io nu domnu io phaore che voi si prunche me tet sus la fieste phaore. Pop Cice el fiscalese, lase siele el la chentialarie che el și sie nu fi în casa tierii, și cui fi gre, vinnye sus la pașce che grigia me. Și care nu poce se vinnye aici Dun notaresie se scie numai la minye che io pridye pe Domnu Vitispanye la urece. Și io nu poce se vorbește mai mult la voi che rechesit daca trecsie mai vinye io la voi”⁵⁴.

Deznodământul acestei campanii electorale și al alegerilor va fi favorabil lui Ștefan Cicio-Pop, care devine deputat de Șiria cu 1.261 de voturi, față de 526 cât a întrunit oponentul său, Gabányi Miklos⁵⁵.

În cercul Radna, P.N.R îl lansează în competiția electorală pe Vasile Goldiș. Născut în 1862, în satul Mocirla (ulterior Lunca Teuzului, azi Vasile Goldiș, județul Arad), acesta a absolvit Gimnaziul Superior din Arad (1881), urmează apoi Facultatea de Litere și Filosofie din Pesta și Viena, ca bursier al Eparhiei Ortodoxe Române a Aradului (1881-1885). Lucrează la început ca profesor suplinitor la Preparandia din Caransebeș (1886-1889), iar apoi activează ca profesor titular la Liceul Ortodox din Brașov (1889-1901). În anul 1901 se stabilește la Arad, obținând funcția de secretar al Consistoriului Ortodox Român al Eparhiei Aradului⁵⁶. Este cooptat în conducerea locală a partidului, desfășurând o amplă activitate organizatorică și publicistică menită să contribuie la introducerea noului activism. În anul 1906 devenise unul dintre cei mai cunoscuți conducători ai partidului, personalitate preocupată de găsirea unor soluții adecvate pentru rezolvarea problemei naționale și pentru alegerea unor metode corespunzătoare de luptă politică.

Campania electorală este începută de Vasile Goldiș, în 14 aprilie, prin întâlnirile pe care le are cu alegătorii din Săvârșin, Pârnești și Lupești. În 15 aprilie este prezent în mijlocul locuitorilor din Radna și Șoimuș, în 16 aprilie se deplasează la Mândruloc, Cicir și Sâmbăteni, iar în 20 aprilie participă la mitingul electoral de la Cuvin⁵⁷.

După încheierea adunării de la Cuvin, Vasile Goldiș este condus la gară de către locuitori. Pe drumul de întoarcere, câțiva tineri sunt agresați fizic de către notarul comunal Moncza György și trei jandarmi. Învățătorul Dimitrie Popovici și preotul Moț intervin pentru aplanarea incidentului, însă forțele de ordine îl acuză oficial pe învățătorul Popovici de perturbarea ordinii publice. Decizia jandarmilor este contestată în instanță, fără să se reușească modificarea măsurii autorităților, care îl sancționează pe învățător cu o amendă de 50 de coroane⁵⁸.

În această circumscripție, cântecul electoral dedicat lui Vasile Goldiș era fredonat pe melodia *Deșteaptă-te române*, fiind cunoscut sub titulatura de *Hora de la Radna*:

„Deșteaptă-te române căci ora a sunat,	În lături cu d-accia din neamuri străine,
Veniți cu mic cu mare, s-alegem ablegat,	Căci ablegatul nostru e Vasile Goldiș!
S-alegem cum ne place, un sânge de român,	Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri,
Strigați c-un glas, c-un suflet:	Și nu vă fie frică de sila uneltirii
trăiască Vasile Goldiș!	Trăiască sfânta cauză și piară orice dușman,
Destul ne-au dus la urnă mânați ca niște oi,	Strigați din mii de piepturi,
Răbdând ocări și hulă, răbdând cu toți nevoi,	trăiască Vasile Goldiș!” ⁵⁹ .

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 70, din 13/26 aprilie 1906, p. 3.

⁵⁵ *Arady Közlöny*, nr. 104, din 1 mai 1906, p. 4; *Tribuna*, nr. 74, din 18 aprilie/1 mai 1906, p. 1.

⁵⁶ Fabro Henrik, Ujlaki József, *op. cit.*, p. 106; Dan Demșa, *Aradul și marea unire. Date biografice esențiale: Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, Ioan Suciu*, Arad, 2003, p. 3.

⁵⁷ *Tribuna*, nr. 64, din 6/19 aprilie 1906, p. 3.

⁵⁸ *Ibidem*, nr. 81, din 29 aprilie/12 mai 1906, p. 3.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 71, din 15/18 aprilie 1906, p. 4.

Oponentul lui V. Goldiș, Avarffy Géza este consemnat și el la întâlnirile cu alegătorii de la Radna, Săvârșin, Ghiorc, Petriș⁶⁰. Alegerile propriu-zise au dat sorți de izbândă candidatului Partidului Național, Vasile Goldiș. El întrunește 1.046 de voturi, în timp ce contracandidatul său, kossuthistul Avarffy Géza, a obținut 336 de voturi⁶¹. Scrutinul nu a fost lipsit de presiuni și abuzuri venite din partea administrației locale. Spre exemplu, alegătorii din Baia au fost duși cu forța la Vărădia, unde au fost închiși în casa cămării de sare. Ajunși într-un final la secția de votare, alegătorii din Baia reușesc să-și exprime votul în favoarea lui Vasile Goldiș⁶².

În cercul Sântana, candidatul P.N.R. a fost Iustin Marșieu. Născut în 1879 în comuna Socodor, face școala primară la Socodor și Chișineu. Devine un apropiat al familiei Mihai Veliciu, copilăriend cu Romulus Veliciu. După absolvirea Liceului „Moise Nicoară” din Arad, urmează cursurile Facultății de Drept din Budapesta. În perioada 1901-1905 este stagiar în cancelaria avocatului Mihai Veliciu, după care profesează ca avocat în Arad. Se afirmă ca membru activ al „Asociațiunii naționale arădene pentru cultura poporului român” și colaborator al *Tribunei poporului* (numită *Tribuna*, din 1904), precum și ca unul din avocații ziarului în procesele de presă intentate de statul maghiar. La alegerile parlamentare din anul 1906, Partidul Național urmărea să realizeze o cât mai largă implicare a alegătorilor români în procesul electoral. În acest sens, Iustin Marșieu este desemnat de către conducerea locală a partidului să candideze la Sântana, într-un cerc minoritar din punctul de vedere al proporției populației românești. Însoțit de Ștefan Cicio-Pop și Ioan Rusu Șirianu, Iustin Marșieu are o primă întâlnire cu alegătorii la Comlăuș, în 19 aprilie. În aceeași zi, la Olari, reprezentanții Partidului Național sunt întâmpinați de un grup de localnici între care s-au remarcat Dimitrie Hurin, Pavel Borod, Muntean Crăciun, Ioan Șeran, Florea Bozgan, George Chicit, Petru Bătrân, Ioan Bora, Ioan Bătrân, Petru Micoroi, George Bozgan, Simion Bozgan, T. Borod, Ștefan Bătrân.

Iustin Marșieu este primit cu un prim discurs de bun venit rostit de către George Bătrân:

„Suntem norocoși a te primi în mijlocul nostru, te salutăm cu salutare de binevenire, asigurându-te cu sentimentele de dragoste curată, rugându-te să fii promotorul tuturor intereselor patriei noastre. Consimțim cu hotărârile clubului național candidarea, te rugăm și din partea noastră ca primind-o să fii cel mai cald apărător al tuturor intereselor patriei noastre iubite. Să trăiești la mulți ani!”⁶³.

Alocuțiunea rostită de Iustin Marșieu prezintă programul partidului și obiectivele acestuia menite să contribuie la îmbunătățirea stării națiunii. La rândul său, Ioan Rusu Șirianu înfățișează alegătorilor demersurile de până atunci ale deputaților naționaliști, insistă asupra importanței alegerilor parlamentare, îndemnându-i pe toți românii să voteze cu Iustin Marșieu⁶⁴.

În 22 aprilie, întovărașit de arădenii Iosif Moldovan, Ioan Niga, Ludovic Fazekas și Silviu Pășcuțiu - Iustin Marșieu se întâlnește cu alegătorii din Șimand. Luările de cuvânt ale membrilor prezidiului caută să sensibilizeze politic auditoriul în fruntea căruia s-a remarcat preotul Augustin Beleş, proprietarul Cornel Grodza, țăranul fruntaș Tudor Mornăilă. Tot în 22 aprilie, la Șiclău, candidatul și însoțitorii săi sunt întâmpinați de preotul Ioan Codrean, juristul Aurel Capra, țărani Petru Codrean, George Codrean, Vasile Codrean, Traian Codrean, Flore Dan, Dimitrie Dan, Șerban Nicolae, Șerban Gheorghe, Kerekes Iosif, Herceu Ioan, Codrean Smăcu, Codrean Toader, Vasile Moga, Kocis Togyer, Miculin Simeon Urkan. În cadrul adunării desfășurate la Șiclău, au luat cuvântul preotul Ioan Codrean, Iustin Marșieu, Iosif Moldovan și Ludovic Fazekas⁶⁵.

⁶⁰ *Arady Közlöny*, nr. 98, din 25 aprilie 1906, p. 6; nr. 102, din 29 aprilie 1906, p. 12.

⁶¹ *Tribuna*, nr. 75, din 20 aprilie/3 mai 1906, p. 2; *Arady Közlöny*, nr. 103, din 30 aprilie 1906, p. 4; *Arady Közlöny*, nr. 104, din 1 mai 1906, p. 4.

⁶² Ioan Tomole, *Românii din Crișana, Sălaj și Sătmăr în luptele național-electorale de la începutul secolului al XX-le*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1999, p. 63.

⁶³ *Tribuna*, nr. 66, din 8/21 aprilie 1906, p. 3.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*, nr. 71, din 15/28 aprilie 1906, p. 4.

O nouă deplasare a candidatului în mijlocul alegătorilor se produce în 23 aprilie. Însoțit din Arad de Romul Veliciu, Demetriu Truția, Silviu Pășcuțiu, Ioniță Popescu, iar din Chișineu de Mihai Veliciu și Ioan Rusu Șirianu, Iustin Marșieu sosește cu trenul în comuna Grăniceri. La gară, oaspeții sunt așteptați cu ovații și urări de bun venit de localnici și muzicanți, conduși de preoții Iustin Iancu, George Turic, Romul Mladin și fruntașul Vasile Albu. În cadrul adunării populare, Iustin Marșieu, Mihai Veliciu, Ioan Rusu Șirianu și Ioniță Popescu au fost oratorii care prin cuvântările lor au încercat să imprime o cât mai bună motivare politică alegătorilor din această comună. A fost consemnată în această conjunctură și o contribuție a femeilor din localitate, a căror donație colectivă de bani a permis realizarea unui steag electoral de culoare albastră purtând inscripția „Dr. Iustin Marșieu candidat de deputat național”⁶⁶. Întrunirea de la Grăniceri a fost încheiată cu intonarea *Horei de la Comlăuș*:

„Haideți fraților într-o unire	Cui îi trebuie băutură	Marșieu e român curat
De-o măsură și de-o fire	Facă-i-se fiere-n gură	Din subă s-o ridicat
Haideți toți cu simț curat	Cui îi trebuie de mâncare	Și de n-om ține cu el
Să-ne-alegem ablegat.	N-aibe stare ș-alinare.	Să ne bată Dumnezeu.
Ablegat cu cunoștințe	Cine nu-i român curat	Haideți toți cu mic cu mare
De-ale noastre suferințe	Fă-l Doamne de răs în sat	Să ne ducem la votare
Și din viță românească	Că nu-i vrednic de-al său nume	Să trăiasc-al nost bărbat
Iustin Marșieu să trăiască.	Fă-l Doamne de răs la lume.	Iustin Marșieu din Arad” ⁶⁷ .

Din Grăniceri, delegația P.N.R se îndreaptă către Aletea, localitatea natală a unuia dintre candidații cercului, Mahler György⁶⁸. În condițiile în care comuna era una multietnică, cu populație preponderent germană, s-a încercat abordarea unei tematici menite să ofere o coeziune de interese între germani și români. Discursurile membrilor delegației au fost centrate pe subiectul alianței naționalităților, al programului acestei alianțe care urmărea să asigure condiții propice afirmării și conservării limbii și naționalității popoarelor din statul ungar. Nemții din Aletea sunt îndemnați să susțină un astfel de obiectiv, având în vedere faptul că păstrarea și perpetuarea limbii germane în comună era pusă în pericol de inexistența, aici, a unei școli cu predare în germană. Au vorbit cu această ocazie Iustin Marșieu în limbile română și maghiară, Ioan Rusu Șirianu în maghiară, Demetriu Truția și Romul Veliciu în germană⁶⁹. La Sântana, prezentarea programului este făcută de către Iustin Marșieu, în finalul campaniei electorale⁷⁰.

Alegerile din 30 aprilie au adus victoria lui Mahler György, cu 1.292 de voturi. Alegătorii români, minoritari în circumscripția Sântana, nu i-au putut asigura lui Iustin Marșieu decât 627 de voturi. Ei au fost urmați de alți doi candidați, Ganthner Károly cu 525 de voturi și Ilics Lajos cu 48 de voturi⁷¹.

Pecica, un alt cerc cu pondere minoritară a alegătorilor români, l-a avut în 1906 ca și candidat din partea P.N.R. pe avocatul Aurel Novac. Campania electorală este începută în 17 aprilie la Pecica, printr-o adunare populară în care Aurel Novac a beneficiat și de sprijinul lui Ioan Suciu. Întâlniri cu alegătorii au mai fost organizate de către candidatul naționalist la Semlac (27 aprilie), Glogovăț (29 aprilie), precum și la Curtici și Macea⁷². Contactele cu populația au permis o bună mobilizare a electoratului românesc, demers la care a contribuit în mare parte și intelectualitatea din zonă: avocatul Dimitrie Barbu, preoții E. Moldovan, E. Hedeșan, S. Roja, P. Rusu (Pecica), G. Mladin, I. Nicorescu, Liviu Ispravnic (Curtici), I. Petrilă, Liviu Raț (Macea), I. Morariu (Micălaca), D. Ganea, L. Adamovici (Semlac), învățătorii Dimitrie Cenedan, P. Oncu, A.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, nr. 66, din 8/21 aprilie 1906, p. 4.

⁶⁸ Fabro Henrik, Ujlaki József, *op. cit.*, p. 163.

⁶⁹ *Tribuna*, nr. 71, din 15/21 aprilie 1906, p. 4.

⁷⁰ *Arady Közlöny*, nr. 102, din 29 aprilie 1906, p. 12.

⁷¹ *Tribuna*, nr. 74, din 18 aprilie/1 mai 1906, p. 2; *Arady Közlöny*, nr. 103, din 30 aprilie 1906, p. 9; nr. 104, din 1 mai 1906, p. 5.

⁷² *Tribuna*, nr. 64, din 6/19 aprilie 1906, p. 2; nr. 71, din 15/28 aprilie 1906, p. 3.

Bodrogian, I. Imbre (Pecica), G. Iancu (Macea), S. Mihuța (Micălaca), I. Ionescu, G. Roșu (Semlac).

La 13 aprilie, la Pecica, s-a desfășurat consfătuirea partidului kossuthist, prezidată de liderul local Verner Márton, convocată în vederea desemnării candidatului pentru această circumscripție. O primă propunere a fost făcută în favoarea contelui Károlyi Gyula. Acesta declină oferta și, în final, candidatura îi este acordată lui Vásárhelyi Deszö⁷³. Campania electorală desfășurată de reprezentantul kossuthist a reușit să-i aducă sprijinul alegătorilor maghiari și a unei bune părți din electoratul german. Întreprinde deplasări electorale în localitățile din cuprinsul cercului, printre care sunt de amintit întrunirile cu alegătorii din Pecica maghiară, Pecica română, Semlac, Pereg⁷⁴. La 30 aprilie 1906, Vásárhelyi Deszö⁷⁵ este ales, cu 1.253 de voturi, deputat parlamentar al cercului Pecica.

Aurel Novac, având de susținut două campanii electorale, ca urmare a candidaturii depuse și în cercul Sasca (comitatul Caraș-Severin), nu poate să imprime la Pecica o suficientă mobilizare a alegătorilor în favoarea sa. Dacă electoratul de etnie română s-a raliat în jurul persoanei sale, nu același lucru se poate spune despre alegătorii germani, care au contribuit decisiv la victoria lui Vásárhelyi Deszö. Aurel Novac obține 608 voturi și pierde în fața candidatului maghiar, dar este ales totuși deputat ca urmare a succesului din cercul Sasca⁷⁶.

În 1906, orașul Arad și cercul Aradul Nou au fost circumscripții în care P.N.R. nu a avut candidat. La Arad, kossuthistul Barabás Béla⁷⁷ a câștigat cu 1.368 de voturi. Oponentul său, socialistul Garbay Sándor, deși la nivel declarativ a avut sprijinul Partidului Național, nu a întrunit decât 55 de voturi⁷⁸. Succesul lui Barabás Béla⁷⁹ a avut un amplu ecou, întrucât el repurtase o triplă victorie electorală, ca urmare a candidaturilor depuse la Arad, Oradea și în circumscripția VII din Budapesta⁸⁰.

În Aradul Nou, cerc cu alegători germani în majoritate, au candidat Filip János, plugar localnic șvab⁸¹ și Kraushaar Károly, german provenit din Timișoara⁸². Opțiunea românilor a fost împărțită aici între cei doi aspiranți la deputație. Unii țărani români au fost atrași de originea socială modestă a șvabului Filip și îi acordă votul. Cunoscut ca patron al internatului unei școli gimnaziale din Seghedin, care a acordat facilități unor elevi români cu posibilități materiale precare, Kraushaar a atras de partea sa anumite elemente ale intelectualității rurale. Acest considerent, la care se adaugă un program electoral care prevedea introducerea impozitului progresiv și votul universal fără restrângere, îl determină pe preotul Babescu și pe învățătorul Mihai Gutu din Felnac să se implice activ în sprijinirea candidatului venit de la Timișoara. Mihai Gutu își asumă rolul de cortesș și încearcă să achiziționeze voturi cu sume cuprinse între 6 și 10 coroane. Surprins însă de către șvabii din Aradul Nou, este sechestrat de către aceștia până după alegeri⁸³. Reușita în alegeri este adjudecată de către Filip János, cu 1.160 de voturi, față de 477, cât a întrunit Kraushaar.

Rezultatele de ansamblu înregistrate de către Partidul Național Român consemnează un curs ascendent al acestora. Folosind experiența acumulată în anul 1905, alegerile din 1906 au fost mai bine organizate. Au fost depuse candidaturi în 46 de circumscripții, în 14 dintre ele candidații partidului obținând victorii: în comitatul Arad – Nicolae Oncu (Iosășel), Vasile Goldiș (Radna),

⁷³ *Arady Közlöny*, nr. 103, din 30 aprilie 1906, p. 5; *Tribuna*, nr. 64, din 6/19 aprilie 1906, p. 2.

⁷⁴ *Arady Közlöny*, nr. 97, din 24 aprilie 1906, p. 5.

⁷⁵ Fabro Henrik, Ujlaki József, *op. cit.*, p. 259.

⁷⁶ *Tribuna*, nr. 77, din 23 aprilie/6 mai 1906, p. 2.

⁷⁷ *Arady Közlöny*, nr. 103, din 30 aprilie 1906, p. 3.

⁷⁸ *Tribuna*, nr. 71, din 15/28 aprilie 1906, p. 3-6; nr. 74, din 18 aprilie/1 mai 1906, p. 2; *Arady Közlöny*, nr. 104, din 1 mai 1906, p. 2-4.

⁷⁹ Fabro Henrik, Ujlaki József, *op. cit.*, p. 49-50.

⁸⁰ *Arady Közlöny*, nr. 106, din 4 mai 1906, p. 10-11.

⁸¹ Fabro Henrik, Ujlaki József, *op. cit.*, p. 195.

⁸² *Arady Közlöny*, nr. 95, din 21 aprilie 1906, p. 6; nr. 103, din 30 aprilie 1906, p. 9.

⁸³ *Tribuna*, nr. 86, din 6/19 mai 1906, p. 5; nr. 97, din 21 mai/3 iunie 1906, p. 2.

Ștefan Cicio-Pop (Șiria), Ioan Suci (Boroșineu); în comitatul Alba – Iuliu Maniu (Vințu de Jos), Alexandru Vaida-Voevod (Ighiu); în comitatul Caraș-Severin – Coriolan Brediceanu (victorios în două cercuri: Bocșa și Oravița), George Popovici (Lugoj), Ștefan Petrovici (Zorilențu Mare), Aurel Novac (Sasca); în comitatul Hunedoara – V. Damian (Baia de Criș), Aurel Vlad (Orăștie); în comitatul Solnoc-Dăbâca – Teodor Mihali (Ileanda Mare). În urma unei alegeri parțiale, Vasile Lucaci devine și el deputat în anul 1907⁸⁴. Corpul deputaților naționaliști pătrunși în organismul legislativ al statului ungar, pentru ciclul parlamentar 1906-1910, a fost de 26 (14 români, 8 slovaci, 4 sârbi). Clubul parlamentar al naționalităților era acum consolidat și își putea relua activitatea cu intensitate sporită datorită numărului crescut de membri.

La nivelul comitatului Arad, conducerea locală a Partidului Național a avut rezultate mai bune decât la alegerile precedente. Din cei 7 candidați înscrși în competiția electorală, 4 au ieșit învingători. Sântana și Pecica au fost circumscripții în care alegătorii români se aflau în minoritate, perspectivă din care un succes al P.N.R. se anunța dinainte a fi puțin probabil. Un eșec poate fi considerat doar rezultatul de la Chișineu. Avantajul conferit de majoritatea deținută de alegătorii români nu a putut fi valorificat de către Ioan Rusu Șirianu și staff-ul său electoral, deoarece o parte a acestui electorat și-a utilizat dreptul de vot, în condițiile corupției și presiunilor exercitate de elemente din administrația locală, în favoarea taberei adverse. Alegerile din 1906 au constituit un succes pentru liderii locali ai P.N.R. Cei patru deputați aleși aici confirmau Aradul ca unul din cele mai puternice centre ale curentului activist, și asigurau arădenilor un loc important în conducerea centrală a partidului.

LUCIAN PETRAȘ

THE PARLIAMENTARY ELECTIONS IN 1906 IN ARAD COUNTY

SUMMARY

In the whole of Arad county, the local leadership of the Romanian National Party had excellent results, better than at the previous elections. Out of seven candidates who entered the electoral competition, four won. Sântana and Pecica were constituencies where the Romanian electorate was in minority, which made the Romanian National Party's success less probable. Even so, only the electoral results from Chișineu can be regarded as a disappointment. The advantage of having a majority of Romanian voters could not be capitalized by Ioan Russu Șirianu and his electoral staff, because a part of these voters chose to vote – because of the corruption and the pressure exerted by elements from the local administration -- in favor of the opponent party. The 1906 elections were a great success for the local leaders of the Romanian National Party. The four elected deputies – Ioan Suci, Nicolae Oncu, Ștefan Cicio-Pop and Vasile Goldiș – confirmed that Arad was one of the party's strongholds and promised the leaders of Arad an important place in the central leadership of the party.

⁸⁴ S. Mândruț, *op. cit.*, p. 94-98; *Tribuna*, nr. 75, din 20 aprilie/3 mai 1906, p. 2.